

11.2.2024

לשמור על התפתחות החינוך הבלתי פורמלי בחברה הערבית-למנוע הקיצוצים בחינוך

הקדמה כללית

אינג'אז-מרכז מקצועי לקידום הרשויות המקומיות הערביות, מאמין כי חינוך על צורותיו השונות, מהווה נדבך מרכזי ומשמעותי ביותר בעיצוב זהויות וקירוב אנשים עם זהויות שונות, לרבות בין זהות לאומית לבין זהות אזרחית, בנוסף לפיתוח מיומנויות ויכולות אישיות בקרב בני-הנוער. אנתנו מאמינים, שהשקעה בחינוך הערבי בכלל, ובחינוך בלתי פורמלי בפרט, תוביל לעיצוב זהות אזרחית פעילה, עידוד סולידריות חברתית, עידוד השתלבות בחברה, בשוק העבודה ובאקדמיה הישראלית ותבטיח חוסן חברתי, חיים משותפים ואלטרנטיבה לצעירים הערביים, במיוחד כאשר הפשיעה גואה בחברה הערבית, העוני מטפס ויש חשש ממשי מזליגה של צעירים ערבים למעגלי האלימות והשפיעה.

מאז שנת 2016, אינג'אז עוקב אחרי תחום החינוך הבלתי פורמלי במסגרת החלטת הממשלה "922" והוא ממשיך לעקוב אחרי תחום זה במסגרת החלטת הממשלה "550", דבר זה נעשה תוך תיאום מלא עם וועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות.

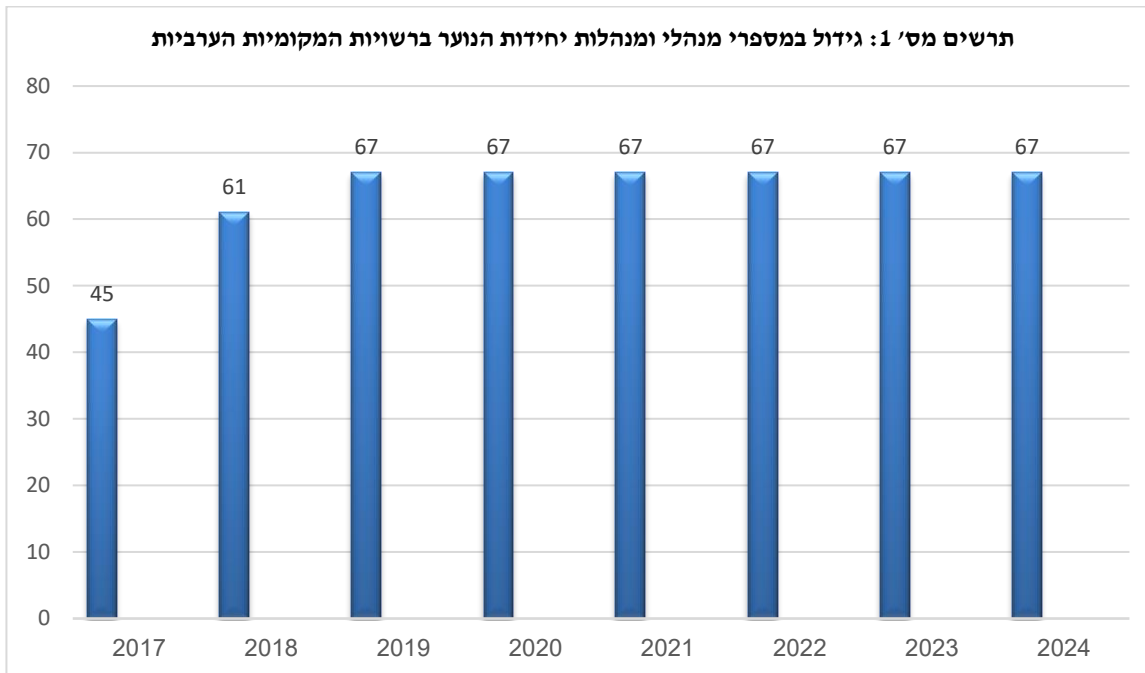
נייר מדיניות זו בוחן לעומק את ההשלכות החברתיות, החינוכיות והפוליטיות של הקיצוץ בתקציבי תוכניות החינוך הבלתי פורמלי במסגרת החלטת הממשלה "550" של החברה הערבית, שצפוי לעמוד על 15%. מטרת נייר מדיניות זה הינה להציג נתונים בנוגע לקיצוץ הצפוי והצגת ההשלכות של קיצוצים אלה בפני מקבלי ההחלטות במשרדי הממשלה, בוועדות הכנסת השונות לרבות חברי ועדת הכספים וחברי ועדת החינוך בכנסת וגורמים רלוונטיים אחרים, וזאת במטרה להפעיל לחץ כדי למנוע הקיצוץ הרוחבי בתקציבי החינוך הבלתי פורמלי של החברה הערבית, במיוחד בצל המציאות המורכבת של בני-הנוער בחברה הערבית המאופיינת במתח בין זהויות, שיעור פשיעה ואלימות גבוהים, מחסור משמעותי בתשתיות חינוכיות בלתי פורמליות ושיעור גבוה של חסרי מעייש שמגיע ל-30% ועוד.

מנהלי ומנהלות יחידות הנוער

תוכנית אתגרים לחינוך הבלתי פורמלי בחברה הערבית שפעלה מכוח החלטת הממשלה 922, וממשיכה לפעול במסגרת החלטת 550, הצליחה לייצר ולבסס תשתיות חינוך בלתי פורמליות ברשויות המקומיות לצד פעילות חינוכית חברתית ערכית בקרב בני-הנוער הערביים. הצלחת התוכנית והעשייה החינוכית הרשותית נשענת על פיתוח הון אנושי מקצועי.

עם יישום התוכנית משנת 2016, אנו עדים לעלייה משמעותית באופן במספר מנהלי ומנהלות יחידות הנוער ברשויות הערביות, שאחראים על פיתוח והובלת החינוך הבלתי פורמלי ביישובים שלהם, לרבות יישום תוכנית אתגרים. להלן תרשים המצביע על גידול במספרי מנהלי ומנהלות יחידות הנוער ברשויות המקומיות הערביות:

תרשים מס' 1: גידול במספרי מנהלי ומנהלות יחידות הנוער ברשויות המקומיות הערביות

בנוסף, הוקצה לראשונה תקציב של 5 מיליון ₪ בשנה במסגרת החלטת הממשלה 550 להפעלת פעילויות וחוגים חינוכיים בלתי פורמליים בגני הילדים ביישובים הערביים. כיום, 1340 גנים מפעילים חוגים חינוכיים בלתי פורמליים.

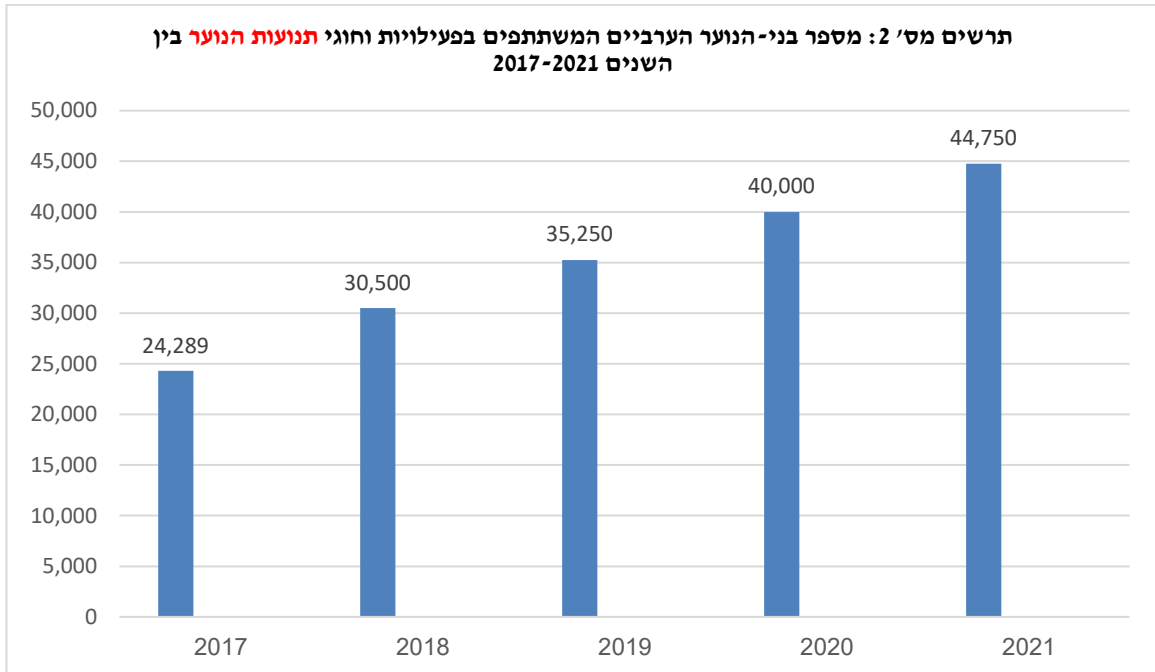
תנועות וארגוני נוער

כיום, פועלות בישראל 13 תנועות נוער המוכרות ונתמכות ע"י משרד החינוך, מתוכן, שתי תנועות נוער ערביות: הצופים הערבים והדרוזים, תנועת הנוער הדרוזי. באשר לארגוני הנוער, פועלים 24 ארגונים, מתוכם 6 ארגונים ערביים (5 ארגונים צופים, וארגון אג'יק-ערבי יהודי לשינוי חברתי בנגב).

בשנים האחרונות, ישנה עלייה במספר בני-הנוער הערביים המשתתפים בחוגי ופעילויות תנועות וארגוני הנוער, כך שלפי נתוני משרד החינוך לשנת 2018, 25% מבני-הנוער הערביים בגיל היסודי השתתפו בפעילויות ובחוגי תנועות וארגוני הנוער, 17% מבני-הנוער הערביים בגיל חטיבת הביניים השתתפו בפעילויות ובחוגי תנועות וארגוני הנוער, ורק 15% מבני-הנוער הערביים בגיל התיכון השתתפו בפעילויות ובחוגי תנועות וארגוני הנוער.

אמנם, נתונים אלה לא מצביעים על הצלחה מוחלטת של התוכנית, אך ניתן לזהות התקדמות משמעותית בתחום זה. נתוני משרד החינוך מראים עלייה במספר בני-הנוער הערביים המשתתפים בפעילויות תנועות וארגוני הנוער מאז שנת 2017 ועד שנת 2021, כפי שמוצג להלן:

תרשים מס' 2: מספר בני-הנוער הערביים המשתתפים בפעילויות וחוגי תנועות הנוער בין השנים 2017-2021

תרשים מס' 3: מספר בני-הנוער הערביים המשתתפים בפעילויות וחוגי ארגוני הנוער בין השנים 2017-2020

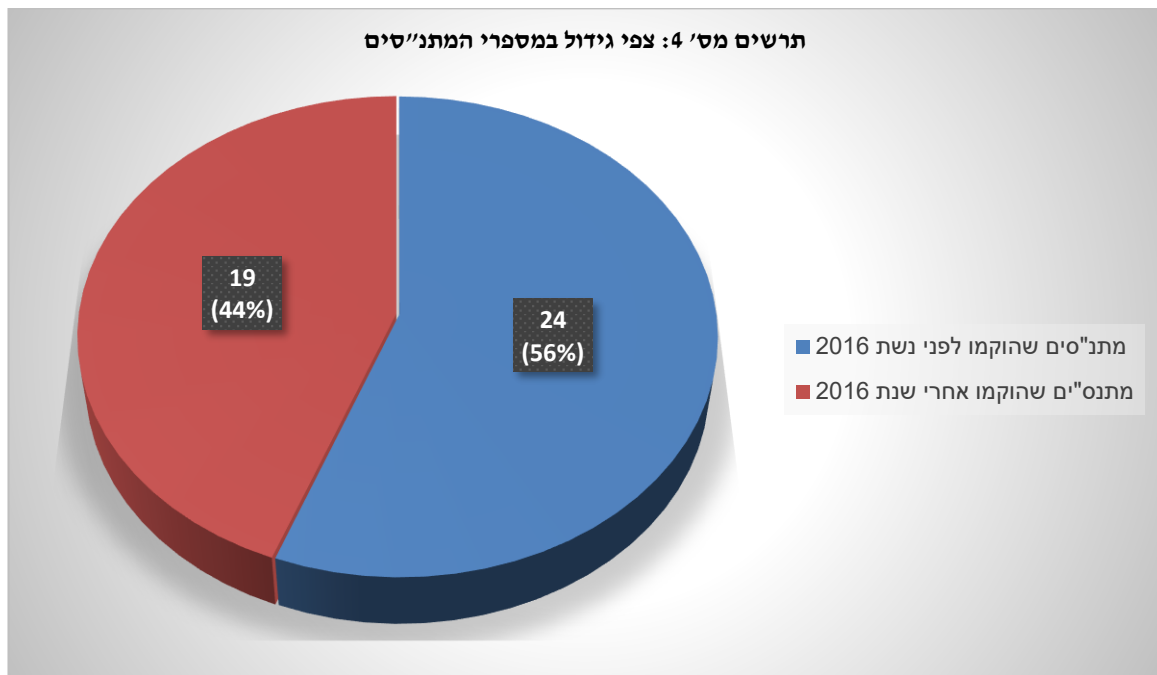

התקדמות זו, במיוחד בחמש שנים האחרונות, נובעת מהקצאת תקציבים במסגרת החלטת הממשלה 550 לתחום החינוך הבלתי פורמלי, לרבות הרחבת פעילות תנועות וארגוני הנוער הפועלים בחברה הערבית וגיוס בני-נוער לתנועות ולארגונים. במסגרת החלטת הממשלה 550, הוקצה סכום של כ-10 מיליון ש"ח בשנה לתנועות הנוער. ולראשונה, הוקצה לארגוני הנוער הפועלים בחברה הערבית כ-3 מיליון ש"ח, לאחר בקשת וועד ראשי הרשויות ומרכז אינג'אז.

תשתיות פיזיות

בחלק זה, נציג שני נתונים המצביעים על תהליך בניית תשתיות פיזיות לחינוך הבלתי פורמלי ביישובים הערביים. בהחלטות הממשלה (922 ו-550) הוקצו תקציבים לבניית תשתיות פיזיות, לרבות מתנ"סים, מועדני נוער ועוד, לצד הקצאת תקציבים לחוגים ותוכניות חינוכיות בלתי פורמליות. בשנים האחרונות אנו עדים לגידול משמעותי במספרי המתנ"סים שהוקמו בחברה הערבית. כיום, ביישובים הערביים קיימים 43 מתנ"סים, מתוכם 19 מתנ"ס הוקמו מתוך תוכנית אתגרים לחינוך הבלתי פורמלי במסגרת החלטות הממשלה משנת 2016. כלומר, 44% מכלל המתנ"סים הקיימים בחברה הערבית נבנו מתוך תקציבי החלטות הממשלה של החברה הערבית של החינוך הבלתי פורמלי, כפי שניתן לראות בתרשים למטה:

תרשים מס' 4: צפי גידול במספרי המתנ"סים

עוד נתון חשוב הוא בניית מועדני נוער ביישובים הערביים. בהחלטת הממשלה 550 הוקצה תקציב בסה"כ 250 מיליון ₪ (50 מיליון ₪ בשנה" לבניית מועדני נוער. בשנתיים האחרונות, משרד החינוך אישר הקמת 43 מועדון ביישובים ערביים בצפון, במשולש ובנגב.

סיכום

עד לפני עשור, לא היה לבני-הנוער והצעירים הערבים מסלול התפתחות חינוכי בלתי-פורמלי מהגן עד התיכון. החלטות הממשלה של החברה הערבית משנת 2016 (922) ועד היום (550) הדגישו את חשיבות החינוך הבלתי פורמלי בקידום החברה הערבית ובפיתוח הכלכלי-חברתי והחינוכי של חברה זו. הדבר בא לידי ביטוי בהחלטות ממשלה אלה אשר העצימו את השתלבותם של הצעירים הערבים בכלכלה, באקדמיה ובתעסוקה, בקידום שוויון הזדמנויות ושילוב מיטבי של הצעירים הערבים בחברה ובהעלאת המעורבות האזרחית בקרב צעירים אלה, במיוחד במציאות המורכבת של החברה הערבית. הקיצוצים בתקציבי החברה הערבית בכלל, ובתקציבי החינוך בפרט, עלולים למנוע צמיחה של החברה הערבית והשגת מטרות החלטות הממשלה הנ"ל. הנתונים המוצגים בנייר זה מצביעים על הצלחת תוכניות הממשלה לחברה הערבית בקידום והתפתחות החברה בתחום החינוך הבלתי פורמלי. על מנת להבטיח המשך התקדמות וצמיחה, יש צורך בהבטחת יציבות והמשכיות של תוכניות החינוך הבלתי פורמלי, במטרה לייצר לצעירים הערבים "סביבה בטוחה" שתביא לצמצום תופעת חוסר המעש (צעירים לא לומדים ולא עובדים), לפיתוח שירותים וכלים חינוכיים שיובילו לקידום שוויון הזדמנויות ושילוב מיטבי של צעירים ערבים בחברה ובכלכלה ומניעת הצטרפות בני-הנוער והצעירים לארגוני הפשיעה.

בכבוד רב,

אינג'אז

מרכז מקצועי לקידום הרשויות המקומיות הערביות